

Sygn. akt II CSK 456/13

POSTANOWIENIE

Dnia 24 lipca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

z wniosku Skarbu Państwa - Prezydium Rady Narodowej m. Ł.

z udziałem H. L.

o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości

ze skargi H. L., R. L., A. L., D. L.

z udziałem Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta Ł. i Miasta Ł.

o wznowienie postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym
postanowieniem z dnia 10 grudnia 1959 r., sygn. akt ... 2569/59,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 24 lipca 2014 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania Miasta Ł.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 16 kwietnia 2013 r.

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 24 lipca 2012 r., Sąd Rejonowy w Ł. wznowił postępowanie w sprawie zakończonej postanowieniem z dnia 10 grudnia 1959 r., wydanym przez Sąd Powiatowy dla miasta Ł. w sprawie ... 2569/59 z wniosku Skarbu Państwa z udziałem H. L. o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości położonej w Ł. przy ul. K.[...], oznaczonej hip. nr 745, rep. hip. nr 1576 w drodze przemilczenia (pkt 1) oraz zmienił wymienione wyżej postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek w części stwierdzenia, że Skarb Państwa na podstawie przedawnienia/zasiedzenia jest właścicielem nieruchomości położonej w Ł. przy ul. K. [...] (obecnie ul. K.[...]), oznaczonej hip. nr 745 a, rep. hip. nr 1576, obecnie uregulowanej w księdze wieczystej ...127588/5 prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Ł., oznaczonej jako działka 351/10 o powierzchni 917 m² (pkt 2).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że postanowieniem Sądu Grodzkiego z dnia 11 maja 1945 r., w sprawie o sygn. akt ...619/45, wprowadzono H. L. w posiadanie nieruchomości położonej w Ł. przy ul. Z. [...] oznaczonej numerem 745a rep. hip. 1576. Na podstawie protokołów regulacji spadku z dnia 11 maja 1946 r. i z dnia 17 grudnia 1947 r. właścicielem całej nieruchomości stał się H. L. W dniu 8 października 1959 r. wpłynął do Sądu Powiatowego dla miasta Ł. wniosek Wydziału Finansowego Prezydium Rady Narodowej, działającego w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, o stwierdzenie zasiedzenia własności nieruchomości położonej w Ł. przy ul. K. [...] (ul. Z.[...]). W treści wniosku wskazano, że nieruchomość ta stanowiła majątek opuszczony w rozumieniu art. 1 dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.) oraz znajdowała się w zarządzie Miejskiego Zarządu Budynków Mieszkalnych Ł.-P. Na skutek tego wniosku Sąd Powiatowy dla miasta Ł. w dniu 10 grudnia 1959 r. wydał postanowienie w sprawie o sygn. akt ... 2569/59, stwierdzające nabycie przez Skarb Państwa własności nieruchomości położonej w Ł. przy ul. K. [...] przez zasiedzenie. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd wskazał, że na podstawie zaświadczeń i dokumentów załączonych do akt sprawy ustalono, że powyższa

nieruchomość jest majątkiem opuszczonym i jest w posiadaniu Skarbu Państwa od 1945 r., a jej poprzedni właściciel jest nieznanym z miejsca pobytu.

W 1961 roku odszkodowanie za utratę nieruchomości położonej przy ul. Z. [...] otrzymała od Rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki I. H.

Na skutek wniosku z dnia 22 sierpnia 1945 r. nieruchomość przy ul. K. [...] została wyłączona z rep. hip. 1576 i założono dla niej księgę wieczystą KW ...110629. Na skutek wniosku z dnia 13 stycznia 1998 r. odłączono z KW ...110629 działkę nr 351/10 o powierzchni 917 m² i założono dla niej księgę wieczystą KW ...127588.

Uczestnicy postępowania: H. L., R. R. L., A. L. i D. L. są następcami prawnymi H. L.

W dniu 18 marca 2010 r. H. L. udzielił swojemu pełnomocnikowi upoważnienia do przejrzenia akt ... 2569/59, które zostały udostępnione pełnomocnikowi w dniu 22 marca 2010 r.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, postępowanie w sprawie ... 2569/59 podlegało wznowieniu, a wniosek Skarbu Państwa o stwierdzenie nabycia własności w drodze przemilczenia – oddaleniu. W prawomocnie zakończonym sprawie ... 2569/59 poprzednik prawny skarżących, tj. H. L. nie był uczestnikiem postępowania, a zatem podstawę skargi jego następców prawnych stanowi art. 524 § 2 k.p.c. W sprawie nie zostały wykazane okoliczności, które świadczyłyby o przekroczeniu terminu do wniesienia skargi. Nie było dowodów, by w postępowaniach toczonych w Stanach Zjednoczonych przez osoby trzecie w stosunku do skarżących, sami skarżący dysponowali wiedzą o konkretnym postanowieniu, na podstawie którego pozbawiono własności ich poprzednika prawnego. Najwcześniejszą datą, od jakiej skarżący powzięli wiedzę o postanowieniu, jest dzień 22 marca 2010 r., w którym pełnomocnik H. L. uzyskał dostęp do akt sprawy ... 2569/59. W konsekwencji skarga została wniesiona w terminie, co uzasadniało wznowienie postępowania.

Postanowienie Sądu Powiatowego dla miasta Ł. z dnia 10 grudnia 1959 r. w sprawie ... 2569/59 zostało wydane bez podstawy prawnej, gdyż posiadanie nieruchomości, której dotyczył wniosek, zostało przywrócone. Ponadto działania

podejmowane przez H. L., w szczególności przeprowadzenie regulacji spadkowych w odniesieniu do nieruchomości oraz opłacanie podatków od niej w 1946 r. świadczą o tym, że nieruchomość nie posiadała statusu opuszczonej. W chwili wydania postanowienia w odniesieniu do nieruchomości, której dotyczyło postępowanie, nie był to majątek opuszczony według przepisów dekretu z 8 marca 1946 r. W konsekwencji postanowienie stwierdzające przejście na Skarb Państwa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia (przemilczenia) na podstawie art. 34 ust. 1 pkt 1 dekretu z dnia 8 marca 1946 r., było pozbawione podstawy prawnej, co uzasadniało oddalenie wniosku o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości w drodze tzw. przemilczenia.

Postanowieniem z dnia 16 kwietnia 2013 r., Sąd Okręgowy w Ł. oddalił apelacje wniesione od postanowienia Sądu Rejonowego przez uczestników postępowania: Skarb Państwa – Prezydenta Miasta Ł. i Miasto Ł. Sąd drugiej instancji uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jak również podzielił jego ocenę prawną. W szczególności, nie podzielał zarzutu naruszenia art. 407 § 1 k.p.c., podniósł, że bliżej określone w uzasadnieniu wątpliwości co do tożsamości nieruchomości nie pozwalały wnioskodawcy jednoznacznie przyjąć, iż sprawa o podanej sygnaturze dotyczy właśnie nieruchomości objętej wnioskiem. H. L. posiadał po swoim ojcu dokumenty, w oparciu o które można było dopiero rozpocząć poszukiwania nieruchomości położonej w Ł. przy ul. Z. [...] i ustalić jej stan prawny. Do tego niezbędne było zapoznanie się z aktami sprawy, której skarga dotyczy. H. L. uprawdopodobnił więc okoliczności zachowania terminu i dopuszczalności wznowienia. Brak jest dowodu przeciwnego na okoliczność, że przed datą 22 marca 2010 r. H. L. posiadał wiedzę o podstawie wznowienia postępowania.

Sąd Okręgowy uznał za niezasadny także zarzut braku legitymacji skarżących do żądania wzruszenia prawomocnego orzeczenia co do całej nieruchomości z tej przyczyny, że w 1961 r. odszkodowanie za utratę ½ udziału w nieruchomości przy ul. Z. [...] otrzymała od Rządu Stanów Zjednoczonych I. H., co było powodem wszczęcia postępowania administracyjnego przez Ministra Finansów. Sprawa dotyczy skargi o wznowienie postępowania wniesionej przez spadkobierców H. L., co do którego nie ma informacji, czy uzyskał odszkodowanie

za nieruchomości na tej samej podstawie co jego siostra. Z informacji Ministra Finansów wynika, że odszkodowanie uzyskała jedynie I. H. Ponadto, sprawa ... 2569/59 formalnie toczyła się jedynie z udziałem H. L., jako jedyne go właściciela nieruchomości, której dotyczył wniosek o zasiedzenie i zakończyła się w 1959 r. I. H. nie była uczestnikiem tego postępowania, zatem nie jest uzasadnione stanowisko, że przyznanie jej odszkodowania w 1961 r., a także decyzja wydana przez Ministra Finansów może przesądzić o dopuszczalności skargi o wznowienie postępowania zakończonego w 1959 r., czy też skutkować brakiem legitymacji skarżących.

Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wniósł uczestnik postępowania Miasto Ł., który zaskarżył je w całości. W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. w skardze zarzucono naruszenie przepisów: art. 524 § 2 k.p.c., art. 410 § 1 w zw. z art. 524 § 2 i art. 407 k.p.c. oraz art. 409 k.p.c. w zw. z art. 410 § 1 k.p.c. Uczestnik postępowania wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sąd pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W skardze kasacyjnej bezzasadnie podniesiono, że przyznanie I. H. odszkodowania w ramach układu zawartego między Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej a Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej podpisanym w dniu 16 lipca 1960 r. o uregulowaniu roszczeń finansowych (dalej: „układ indemnizacyjny”) wyłączało posiadanie przez skarżących interesu prawnego w zgłoszeniu wniosku o wznowienie postępowania w zakresie 1/2 udziału w nieruchomości przy ul. Z.[...]. Przepis zawarty w art. 524 § 2 k.p.c. w ogóle nie posługuje się pojęciem „interesu prawnego”, lecz stanowi, że uprawnionym do żądania wznowienia postępowania jest zainteresowany, który nie był uczestnikiem postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, jeżeli postanowienie to narusza jego prawa. Skarżący – abstrahując od dalszych kwestii związanych z prawidłowością zastosowania powołanego wyżej

przepisu w rozpoznanej sprawie – niewątpliwie wykazali, że prawomocne postanowienie narusza ich prawa wywodzone z następstwa materialnoprawnego po spadkodawcy (H. L.), będącym właścicielem nieruchomości, której dotyczyło prawomocne postanowienie zaskarżone skargą o wznowienie postępowania. Istotne jest przy tym to, jak trafnie przyjęły Sądy *meriti*, że postępowanie zakończone prawomocnym postanowieniem toczyło się wyłącznie z udziałem (choć nie osobistym) H. L., jako właściciela nieruchomości, który ponadto – tak, jak i żaden z jego następców prawnych - nie brał udziału w postępowaniu przed Komisją Stanów Zjednoczonych do spraw uregulowania roszczeń zagranicznych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego na tle spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym – a więc postępowania, w którym przedmiotem ustalenia jest prawo własności - jednolicie przyjmowano, że wydanie decyzji Ministra Finansów na podstawie art. 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o dokonywaniu w księgach wieczystych wpisów na rzecz Skarbu Państwa w oparciu o międzynarodowe umowy o uregulowaniu roszczeń finansowych (Dz. U. Nr 12, poz. 65) – w następstwie wypłacenia odszkodowania po wcześniejszym przeprowadzeniu postępowania przed Amerykańską Komisją Odszkodowawczą działającą na podstawie układu indemnizacyjnego – i dokonaniu w oparciu o tę deklaratoryjną decyzję Ministra Finansów wpisu Skarbu Państwa do księgi wieczystej jako właściciela nieruchomości, za którą wypłacono odszkodowanie, nie wyłącza prowadzenia sporu sądowego o własność przez osobę, która nie brała udziału w postępowaniu przez wymienioną wyżej Komisję, ani nie otrzymała odszkodowania za tę nieruchomość (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 czerwca 2009 r., V CSK 458/08, nie publ. oraz z dnia 15 października 2010 r., V CSK 3/10, nie publ.). W uzasadnieniu obu tych orzeczeń wyjaśniono, że zakres deklaratoryjnego stwierdzenia w decyzji Ministra Finansów o przejściu na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości na podstawie umowy międzynarodowej ogranicza się wyłącznie do kwestii uzyskania przez Skarb Państwa tytułu własności jako podstawy wpisu do księgi wieczystej, a nie prawa własności. Podzielając to stanowisko, analogicznie w rozpoznawanej obecnie sprawie wywołanej wnioskiem o wznowienie postępowania należy przyjąć, że decyzja Ministra Finansów, o której mowa w art. 2 ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o dokonywaniu w księgach

wieczystych wpisów na rzecz Skarbu Państwa w oparciu o międzynarodowe umowy o uregulowaniu roszczeń finansowych, nie stanowiła przeszkody do żądania przez skarżących wznowienia postępowania dotyczącego nieruchomości stanowiącej własność ich poprzednika prawnego skoro ani ich poprzednik prawny, a zarazem uczestnik prawomocnie zakończonego postępowania, ani oni sami nie brali udziału w postępowaniu przed Amerykańską Komisją Odszkodowawczą i nie otrzymali odszkodowania za nieruchomość, której dotyczyło postanowienie w prawomocnie zakończonej sprawie. Tylko ubocznie należy zauważyć, iż z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że wskazana wyżej decyzja Ministra Finansów w odniesieniu do nieruchomości, której dotyczy postępowanie, w ogóle nie została wydana. W istocie konstrukcja zarzutu skargi kasacyjnej naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. przez nieuwzględnienie skutków tej decyzji opiera się na antycypowaniu skutków decyzji, której wydania spodziewa się uczestnik postępowania Miasto Ł. W tej sytuacji co najwyżej można byłoby podnieść w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 177 pkt 3 k.p.c.

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące oceny dowodów i ustaleń faktycznych. Tymi ostatnimi, stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, Sąd Najwyższy jest związany podczas dokonywania kontroli kasacyjnej (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Z tej przyczyny nie było możliwe dokonanie przez Sąd Najwyższy odmiennych od Sądu Okręgowego ustaleń odnoszących się do pozyskania wiedzy skarżącego H. L. o prawomocnym postanowieniu zaskarżonym skargą o wznowienie postępowania, co zadecydowało na ocenie, że skarżący zachowali termin do wniesienia tej skargi.

Mimo to uznanie, że skarżący zachowali termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania nastąpiło z naruszeniem przepisów postępowania. Przede wszystkim należy zauważyć niekonsekwentne stanowisko Sądów *meriti* co do uczestnictwa w postępowaniu zakończonym prawomocnym orzeczeniem zaskarżonym skargą o wznowienie postępowania H. L. – poprzednika prawnego skarżących. Sądy przyjęły bowiem, że nie brał on udziału w tym postępowaniu, innym razem że brał w nim udział, ale jedynie formalnie. Tymczasem H. L. był uczestnikiem postępowania w sprawie o sygn. akt ... 2569/59, zakończonego prawomocnym postanowieniem z dnia 10 grudnia 1959 r. wydanym przez Sąd

Powiatowy dla miasta Ł. W sprawie tej nie brał jedynie osobistego udziału. Ze względu na to, że jego miejsce pobytu, według twierdzeń wnioskodawcy, nie było znane, w postępowaniu reprezentował go kurator ustanowiony dla strony, której miejsce pobytu nie jest znane. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest to, że skarżący wywodzą swoje uprawnienia do udziału w postępowaniu sądowym, zakończonym prawomocnym postanowieniem z dnia 10 grudnia 1959 r. z mocy następstwa prawnego, w drodze spadkobrania, po zmarłym uczestniku postępowania H. L., którego prawa własności dotyczyło wydane w tym postępowaniu orzeczenie. Z tych względów do skarżących nie ma zastosowania art. 524 § 2 k.p.c. Przepis ten dotyczy sytuacji, w której wydane prawomocnie orzeczenie co do istoty sprawy narusza prawa podmiotu, który nie wziął w nim udziału. Ma więc on zastosowanie do osób, które jako zainteresowane w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c., powinny być wziąć w nim udział jako uczestnicy postępowania, a ponadto wydane w nim, bez ich udziału, prawomocne orzeczenie co do istoty, naruszyło ich prawo. Przepis ten ma zastosowanie również do spadkobierców zainteresowanego, który nie brał udziału w postępowaniu nieprocesowym. Natomiast w sytuacji, w której skarżący swoją legitymacją do udziału w postępowaniu nieprocesowym wywodzą z sukcesji materialnoprawnej po uczestniku postępowania wstępują oni także w jego sytuację procesową z chwili otwarcia spadku (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 1998 r., I CKN 52/98, nie publ., z dnia 10 lutego 1999 r., II CKN 645/98, nie publ. oraz z dnia 23 maja 2012 r., nie publ.). Wówczas podstawą wznowienia postępowania może być tylko ta, którą mógłby powołać ich poprzednik prawny i tylko wówczas, gdy w stosunku do ich poprzednika prawnego nie minął termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania.

H. L. jako uczestnik postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem z dnia 10 grudnia 1959 r. mógł żądać jego wznowienia na podstawie art. 524 § 1 k.p.c., a nie art. 524 § 2 k.p.c. Z tej przyczyny niezasadne było zastosowanie w odniesieniu do skarżących, jako jego następców prawnych, art. 524 § 2 k.p.c. W zakresie nieuregulowanym w art. 524 k.p.c. do wznowienia postępowania nieprocesowego mają odpowiednie zastosowanie poprzez art. 13 § 2 k.p.c. przepisy o wznowieniu postępowania zawarte w części dotyczącej postępowania procesowego (art. 399 k.p.c. i nast.). Niedziałanie w sprawie kuratora

ustanowionego dla nieznanego z miejsca pobytu może uzasadniać wznowienie postępowania na podstawie art. 401 pkt 2 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 155/07, nie publ. oraz z dnia 13 marca 2012 r., IV CSK 284/11) z powodu pozbawienia możliwości obrony. Ponadto, w wypadku, gdy – tak, jak w rozpoznanej sprawie – ma miejsce następstwo prawne po uczestniku postępowania dla ustalenia, czy został zachowany termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania istotne jest wykazanie, iż termin ten nie minął w odniesieniu do poprzednika prawnego, będącego uczestnikiem postępowania zakończonym prawomocnym orzeczeniem. W takim bowiem wypadku termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania (art. 407 k.p.c.) należy liczyć z uwzględnieniem daty, kiedy poprzednik prawny dowiedział się o zdarzeniach stanowiących podstawę skargi o wznowienie (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 lutego 1999 r., II CKN 645/98, z dnia 10 lutego 1999 r., II CKN 645/98). W konsekwencji skarga o wznowienie postępowania wnoszona przez następców prawnych uczestnika postępowania nieprocesowego w części wykazującej zachowanie terminu do wniesienia skargi, powinna odnosić się także do ich poprzednika prawnego i uprawdopodobniać, że nie wiedział on o wydaniu orzeczenia zaskarżonego skargą o wznowienie postępowania. Tymczasem do tej okoliczności skarga o wznowienie postępowania bliżej się nie odnosi. Wręcz przeciwnie, powołane w niej okoliczności, a mianowicie, że H. L. po wojnie interesował się losem nieruchomości, a po jego śmierci skarżący odnaleźli bliżej nieokreślone dokumenty związane z prawomocnie zakończoną sprawą sądową, o której wznowienie wnieśli, wzbudzają poważną wątpliwość co do zachowania terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania. Z tych względów uzasadnione są zarzuty naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. przez jego zastosowanie w sprawie zamiast art. 524 § 1 k.p.c., oraz art. 407 k.p.c. przez jego wadliwe zastosowanie bez uwzględnienia, że skarżący są spadkobiercami uczestnika postępowania H. L., a w konsekwencji, że zachowanie terminu przez skarżących powinno być ocenione także z uwzględnieniem sytuacji procesowej ich poprzednika prawnego – H. L.

Ponadto zarzut naruszenia art. 407 k.p.c. w zw. z art. 409 k.p.c. oraz art. 410 § 1 k.p.c. był uzasadniony także z tej przyczyny, iż Sąd Okręgowy w ogóle nie

uwzględnił, że skarga o wznowienie postępowania wniesiona przez skarżących wykazywała zachowanie terminu do wniesienia skargi jedynie w odniesieniu do jednego z nich – H. L.

Powyższe uchybienia procesowe miały istotny wpływ na wynik postępowania, gdyż w ich następstwie Sąd Okręgowy zaaprobował ocenę Sądu pierwszej instancji, że skarżący wykazali termin i podstawę wznowienia. Z tych względów na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1, art. 398²¹ i art. 13 § 2 k.p.c. orzeczono, jak w sentencji.